

UOT 311.311

Ayşən Vəlibəyli
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti,
doktorant
velibeyli.aysen.va@gmail.com

QEYRİ-NEFT SEKTORUNDA İKT-dən İSTİFADƏNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Məqalədə Azərbaycan qeyri-neft sektorunda informasiya və kommunikasiya texnologiyaların (İKT) inkişafı məsələləri tədqiq olunur. Müasir iqtisadi vəziyyətdə respublikamızda kosmik proqramların, mobil telefonlaşdırmanın, müasir informasiya infrastrukturunun, xüsusilə də internet şəbəkəsinin inkişafı ilə bağlı təhlillər və qiymətləndirilmələr aparılır. Ayrıca Azərbaycanın İKT sektoru üzrə əsas makro iqtisadi göstəriciləri təhlil olunur. Məqalənin sonunda aparılan tədqiqat üzrə ümumiləşdirilmiş nəticələr göstərilir.

Məqsəd – qeyri -neft sektorunda İKT-in inkişaf istiqamətlərinin müəyyən edilməsidir.

Metodologiya – Azərbaycanda İKT inkişafının əsas istiqamətlərinin qiymətləndirilməsində müqayisəli təhlil və sistem yanaşma istifadə edilmişdir.

Nəticə - qeyri-neft sektorunda İKT-in inkişaf istiqamətlərinə dair kompleks tədbirlər təklif edilmişdir.

Açar sözlər: İKT, qeyri-neft sektoru, rabitə, elektron hökumət, kənd təsərrüfatı

Giriş

Müasir zamanda ölkəmiz bütün sahələrdə dinamik inkişaf edir. Böyük uzaqgörənliklə aparılan iqtisadi islahatların nəticəsidir ki, qeyri-neft sektoru tərəqqi yoluna çıxmış, iqtisadiyyatın enerji amilindən asılılığı azalmışdır. İnfrastruktur layihələr, sosial məsələlər uğurlu həllini tapmış, ölkə iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi təmin edilmişdir. Strateji valyuta ehtiyatlarımızın artması sosial problemlərin həlli üçün əlavə maliyyə resurslarının cəlb edilməsinə əlverişli şərait yaratmışdır.

Elmi-texniki tərəqqinin ən son nailiyyətlərinə əsaslanmaqla müasir informasiya texnologiyalarının sürətlə inkişaf etdirilməsi dövlətimizin qarşısında duran prioritet vəzifələrdən birinə çevrilmişdir. Ulu öndərin 2003-cü il 17 fevral tarixdə imzaladığı "Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları üzrə (2003-2012-ci illər) Milli Strategiya" müasir informasiya texnologiyalarının Azərbaycanda tətbiqi sahəsində prioritet vəzifələri müəyyənləşdirmişdir. Prezident İlham Əliyev respublikamızda İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarının (İKT) inkişafına xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşır. Bu baxımdan ölkədə İKT-nin sürətli inkişafı ilə bağlı mühüm fərman və sərəncamların imzalanması təqdirəlayiqdir. Dövlət başçısının 2005-ci il 22 oktyabr tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2005-2008-ci illər üçün Dövlət Proqramı ("Elektron Azərbaycan)", eləcə də "Xüsusi iqtisadi zonaların yaradılması haqqında" 2007-ci il 6 mart tarixli fərmanı ölkədə İKT sektorunun inkişafına mühüm şərait yaratmışdır. 2008-ci il 11 avqust tarixli "Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2010-2012-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında sərəncamı da bu sahədə həyata keçirilən dövlət siyasətinin keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoyduğunu göstərir. Respublikada rabitə və

informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə dövlət proqramının qəbul edilməsində əsas məqsəd ölkənin informasiya cəmiyyətinə keçidinin,

İKT-nin inkişafını və geniş tətbiqini təmin etmək yolu ilə informasiya və biliklərə əsaslanan, rəqabətə davamlı iqtisadiyyatın qurulması və inkişaf etdirilməsi üçün zəminin formalaşdırılması, dövlət idarəetmə mexanizmlərinin səmərəliliyinin artırılması və qərarların qəbulu prosesində vətəndaşların və sosial institutların iştirakı imkanlarının genişləndirilməsi, cəmiyyətin informasiya məhsulu və xidmətlərinə olan tələbatının dolğun ödənilməsidir.

Azərbaycanda İKT inkişafının əsas istiqamətlərinin qiymətləndirilməsi

Azərbaycanda uğurla həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasət telekommunikasiya və informasiya texnologiyaları sektorunun inkişafına da müsbət təsir göstərmişdir. MDB məkanında daha çox ölkəmizdə İKT-nin inkişafı ilə bağlı mühüm addımlar atılmışdır. Belə ki, MDB ölkələri arasında ilk dəfə Azərbaycanda sabit telefon şəbəkəsi tam elektronlaşdırılmışdır. Artıq ölkəmizin istənilən yaşayış məntəqəsində yüksək sürətli, eləcə də genişzolaqlı internetə çıxış imkanı əldə olunmuşdur.

Ölkəmizdə telekommunikasiya sahəsində əldə olunan nailiyyətlər yeni texnologiyaların tətbiqinə əlverişli şərait yaratmışdır. Əhaliyə internet xidmətlərinin göstərilməsində ciddi uğurlar qazanılmışdır. Azərbaycanda internet istifadəçilərinin sayı ildən-ilə artır. Sürətli internet istifadəçilərinin sayı təxminən 80 % təşkil edir.

Mobil telefon şəbəkəsində yeni fəaliyyət xidmətlərinin göstərilməsi istiqamətində ciddi işlər aparılmışdır. Artıq ölkəmizdə hər 100 nəfərə təxminən 105 mobil telefon düşür ki, bu da inkişaf etmiş ölkələr səviyyəsində dəyərləndirilir. Mobil telefon xidmətlərində qiymətlərin aşağı salınması yönündə kompleks tədbirlər həyata keçirilir ki, bu da əhalinin mobil telefon şəbəkələrindən geniş istifadəsinə əlverişli zəmin yaradır.

Respublikada kosmik proqram üzrə işlər də uğurla davam etdirilir. Belə ki, 2013-cü ilin fevral ayında ilk telekommunikasiya peykinin orbitə çıxarılmışdır. Bu məqsədlə Rəbitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi digər təşkilatlarla birlikdə ikinci telekommunikasiya peykinin hazırlanması, yer səthinin monitorinqi və öyrənilməsi üçün alçaqorbitli izləyici peyklərin yaradılması istiqamətində araşdırma işlərini həyata keçirir.

Azərbaycanda XXI əsrin tələblərinə cavab verən müasir informasiya infrastrukturunun, habelə iqtisadiyyatda mühüm yer tutan informasiya və kommunikasiya məhsulları sektorunun yaradılması işində ciddi nailiyyətlərin əldə olunması onu deməyə əsas verir ki, ölkəmiz iqtisadi cəhətdən güdrətli dövlətdir.

Son illərdə İKT sektoru iqtisadiyyatın aparıcı və dinamik inkişaf edən sektoruna çevrildi. Bu illər ərzində sektor həcmi, hər üç ildən bir iki dəfədən çox, illik artım tempi, təxminən 20-25% olmaqla artırdı. Onun ÜDM-də payı 1,7%, qeyri-neft ÜDM-də isə payı 3,3% -ə qədər artmışdı. Sektora investisiya qoyuluşu, demək olar ki, 2,5 milyard ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 28% -i dövlət tərəfindən, 72 %, yerli biznes strukturlarının və xarici investorların tərəfindən qoyulmuşdur. 2003-cü illə müqayisədə milli iqtisadiyyatımızda özəl sektorun payı 67,3%-dən 80%-ə qədər artmışdır [1]. Azərbaycan Respublikasında, MDB ölkələri arasında ilk dəfə olaraq, stasionar telefon şəbəkəsi tamamilə elektronlaşdırıldı və ölkənin bütün yaşayış məntəqələrini telefonlaşdırdı. Respublikanın bütün rayon mərkəzləri maqistral fiber optik telekommunikasiya şəbəkəsinə qoşulur. Mobil şəbəkə genişləndirilir. Respublikada fəaliyyət göstərən üç mobil operator müasir 3G xidmətlərini təmin edir. 2012-ci ildə ölkəmizdə 4G texnologiyasının tətbiqi başlandı. Ölkədə hər 100 nəfərə 110 mobil abunəçi düşür. 2020-ci ilin nəticələrinə görə, Azərbaycan əhalisinin 85%-i internet istifadəçi, o cümlədən 70%-i genişzolaqlı internet istifadəçisi olmuşdur. Azərbaycanda və dünyada İnternetin dəyəri ildən-ildə azalır. Beləliklə, 2004-cü illə müqayisədə 2019-cu ildə 1 Mbit/s sürəti ilə internetə qoşulma

dəyəri 1200 manatdan ilə 10 manata qədər azalmışdır. Ölkə üzrə genişzolaqlı xidmətlərə qoşulmağın orta dəyəri orta aylıq əmək haqqının 3%-ni təşkil edir. Bu, Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi tərəfindən təyin olunan strateji inkişaf hədəflərə nail olmasını təmin etmişdir. Son 5 ildə beynəlxalq internet kanalının həcmi 12,9 dəfə artmış və 200 Gbit/s-ə çatmışdır, digər tərəfdən internet xidmətləri bazarının həcmi demək olar ki, 4 dəfə artmışdır. 8 fevral 2013-cü il tarixində Azərbaycan Respublikası Azərbaycanın ilk telekommunikasiya peyki Azerspace-1, müstəqillik dövründə ölkəmizin ən yüksək texniki nailiyyətlərindən biri olan orbitə təqdim edildi [2]. Peykin kommersiya istismarı artıq Avropaya, Yaxın Şərqi, Orta Asiya və Afrikaya telekommunikasiya xidmətlərini, televiziya və radio yayım xidmətlərini, Azərbaycan mütəxəssisləri tərəfindən qurulmuş peyk infrastrukturunu vasitəsilə idarə olunur. Ölkəmizdə görülən işlər rəqəmsal yayımın keçidinin tam təmin edilməsi ilə bağlı tövsiyələrinə uyğun olaraq həyata keçirilir. İllər keçdikcə xidmətlərin səviyyəsini və keyfiyyətini, infrastrukturun modernləşdirilməsi, İKT sahəsindəki kadr potensialının modernləşdirilməsi, sənayenin liberallaşdırılması üçün ardıcıl işlər görülmüşdür.

Ümumiyyətlə, qeyri-neft sektorunda İKT-in inkişafını aşağıdakı cədvəl 1-də əks etdirmək mümkündür.

Cədvəl 1

Azərbaycanın İKT sektoru üzrə əsas iqtisadi göstəricilər

Göstəricilərin adı	2015	2016	2017	2018	2019
İKT sektorunda məhsul (xidmətlər) buraxılışı, milyon manat	1 589,2	1 527,5	1 662,6	1 786,9	2048,9
rabitə sektoru	1 378,2	1 315,9	1 391,1	1 441,6	1 617,0
İKT sektorunda yaradılmış əlavə dəyərin həcmi, milyon manat	970,7	958,7	1 038,1	1 112,0	1 279,7
rabitə sektoru	858,1	843,0	890,5	923,4	1 051,5
İKT sektorunda yaradılmış əlavə dəyərin ÜDM-də xüsusi çəkisi, faizlə	1,8	1,6	1,5	1,4	1,6
rabitə sektoru	1,6	1,4	1,3	1,2	1,3
İKT müəssisələri tərəfindən əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar, milyon manat	338,4	198,2	170,2	183,7	294,7
İKT məhsullarının idxalı, milyon manat	268,6	371,1	565,1	883,8	901,6
kompüter və periferiya avadanlıqları	60,0	99,2	168,4	315,8	198,1
telekommunikasiya avadanlıqları	99,8	160,5	244,0	328,6	458,2
elektron avadanlıqlar	34,0	74,9	99,8	145,9	177,4
digər İKT məhsulları	74,8	36,5	52,9	93,5	67,9
İdxal olunmuş İKT məhsullarının ölkəyə idxal olunmuş bütün növ məhsulların dəyərində xüsusi çəkisi, faizlə	2,8	2,7	3,7	4,5	3,9
İKT sektorunda çalışan işçilərin siyahı sayı, min nəfər	20,1	18,0	18,1	19,0	19,3
İKT sektorunda çalışan işçilərin iqtisadiyyatın bütün sahələri üzrə maddəli işçilərin siyahı sayına nisbəti, faizlə	1,3	1,2	1,2	1,2	1,3

Mənbə: [4].

Cədvəldən görüldüyü kimi, İKT sektorunda məhsul (xidmətlər) buraxılışı 2015-2019-cu illər ən çox 2019-cu ildə müşahidə olunmuşdur. Eyni zamanda həmin dövrdə sahədə yaradılan əlavə dəyərin həcmi də göstərilən dövrdə 1,3 dəfə artmışdır. Təbii ki, bu yüksək artım deyil, amma İKT sektorunda, xüsusəndə, qeyri neft sahələrində informasiya texnologiyalarının inkişafı barədə dəlalət edir. Maraqlı fakt ondan ibarətdir ki, cədvəl 1-dən bəlli olur ki, İKT müəssisələri tərəfindən əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar 2015-2019-cü illər üzrə enmə meyli nümayiş etdirmişdir. Belə ki, 2017-ci ildə bu göstəricinin enməsi maksimum həddində çatmış və bu ildən sonra bir qədər artsada, 2019-cü ildə 294.7 mln. manata çataraq 2015-ci illə müqayisədə təqribən 13% enmişdir.

Lakin Azərbaycanda bu sektorda daxili investisiya həcmının azalmasına baxmayaraq yuxarıda qeyd edilən dövr ərzində kompüterlərin, elektron avadanlıqların və proqram məhsullarının istehsalı ildən ilə artmaqdadır. Son 5 il ərzində ölkənin informasiya texnologiyaları sahəsi demək olar ki, iki dəfə genişləniib, ortaillik artım tempələri isə 17% təşkil edib.

Ölkədə “elektron hökumət”in formalaşmasına ciddi diqqət yetirilir. İT vasitələrindən istifadə etməklə məmur-vətəndaş münasibətlərinin sadələşdirilməsi və şəffaflaşdırılması bürokratik əngəllərin aradan qaldırılmasına kömək edir. Ölkədə “elektron hökumətin” lazımi infrastrukturunu yaradılıb. Artıq “Elektron hökumət” portalı fəaliyyət göstərir, xüsusi infrastrukturun vasitəsi ilə dövlət orqanlarının informasiya sistemləri arasında informasiya mübadiləsi aparılır, elektron imzadan istifadə üçün infrastruktur və sertifikatlaşdırma üzrə xidmət mərkəzləri yaradılıb. Nəticə etibarlı ilə e-imzanın tətbiqi geniş yayılır, dövlət orqanları tərəfindən müxtəlif elektron xidmətlər göstərilir. Hal-hazırda “Elektron hökumət” portalına qoşulmuş dövlət qurumlarının elektron xidmətləri əhaliyə “bir pəncərə” prinsipi əsasında təklif olunur. “Elektron hökumət” portalı haqqında Əsasnamənin” təsdiq edilməsi və elektron xidmətlərin genişləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 fevral 2013-cü il tarixli 813 nömrəli Fərmanı bu sahədə aparılan işə xüsusi təkan verdi. Qeyd edilənlərlə yanaşı vətəndaşlara xidmətlərin müasir innovasiyaları tətbiq etməklə daha keyfiyyətli, rahat, vahid məkandan göstərilməsi, dövlət orqanlarının informasiya bazalarının qarşılıqlı inteqrasiyası, elektron xidmətləri təşkil etmə prosesinin sürətləndirilməsi, bu sahədə idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 13 iyul 2012-ci il tarixli 685 nömrəli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi və onun tabeliyində olan Asan Xidmət mərkəzləri təsis edilmişdir və bu özünü qısa müddət ərzində müsbət təcrübə kimi göstərdi. Nail olunmuş inkişafa əsasən informasiya təhlükəsizliyi məsələləri yaradılmış infrastrukturun, informasiya sistemlərinin, toplanmış informasiyanın mühafizəsinin təşkili, həmçinin vətəndaşların və digər istifadəçilərin bu imkanlardan sərbəst istifadəsi üçün şəraitin yaradılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir və daima diqqət mərkəzindədir. Bu sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, dövlət orqanlarının informasiya resurslarının və sistemlərinin mümkün təhlükələrdən mühafizəsi, kibertəhlükəsizlik üzrə ümummilliy hazırlığın və maarifləndirmənin artırılması məqsədi ilə ölkədə Azərbaycan Respublikasının Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətinin Xüsusi Rabitə və İnformasiya Təhlükəsizliyi Dövlət Agentliyi və Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi yanında Elektron Təhlükəsizlik Mərkəzi fəaliyyət göstərir. Görülən işin dayanaqlığının təmin olunması və milli potensialın gücləndirilməsi üçün İKT sahəsində yüksəkixtisaslı kadrların hazırlığı genişləndirilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 aprel 2007-ci il tarixli 2090 nömrəli Sərəncamı ilə “2007-2015 –ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı”, İKT sahəsində

yüksəkixtisaslı kadrların hazırlığı prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirilib. İKT sahəsində mütəxəssislərin hazırlığına dəstək Azərbaycan Respublikasının Rəhbərlik və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi yanında fəaliyyət göstərən “İnformasiya-Kommunikasiya Texnologiyalarının Tətbiqi və Tədrisi Mərkəzi” MMC vasitəsi ilə həyata keçirilir. Ölkədə yüksək ixrac potensialına malik, rəqabətqabiliyyətli innovativ İKT sənayesinin inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq fərmanları ilə Azərbaycan Respublikasının Rəhbərlik və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin tabeliyində İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Dövlət Fondu və “Yüksək Texnologiyalar Parkı” yaradılıb. Bu yeni qurumlar maliyyə və təşkilati dəstəyi təmin edəcək, Azərbaycan iqtisadiyyatının güclənməsinə, xarici investisiyaların cəlb olunmasına və ölkədə İKT məhsullarının istehsalının genişlənməsinə, yeni şirkətlərin fəaliyyətinin təşkilinə və innovativ təşəbbüslərə (start-up) səbəb olacaq. Azərbaycan Respublikası bir çox regional layihələrin təşəbbüskarı və fəal icraçısıdır.

BMT-nin Baş Assambleyasının rezolyusiyaları ilə (2009,2012 və 2013-cü illərdə) dəstəklənən “Trans-Avraziya Super İnformasiya Magistralı” (TASİM) layihəsinin reallaşdırılması, həmçinin ölkəmizin üzv olduğu “Avropa-Yaxın Şərqi İnformasiya Magistralı”nın (Europe-Persia Express Gateway-EPEG) imkanlarından istifadə internetə çıxış üçün ölkəmizin potensialının xeyli artmasına kömək edəcək. İnternetdən geniş istifadə milli kontentin inkişafına gətirib çıxarıb, dövlət orqanlarının, çoxsaylı fiziki və hüquqi şəxslərin, ictimai təşkilatların saytları yaradılıb. Sosial şəbəkələrdən, sosial medianın digər vasitələrindən istifadə geniş vüsət alıb, ölkəmizin tarixinə, mədəniyyətinə, təhsilinə və digər sosial sahələrinə aid müxtəlif informasiya resurslarının sayı xeyli artıb. İKT-nin inkişafı, cəmiyyətdə istifadə imkanlarının genişləndirilməsi üçün, ilk növbədə, əhəlinin İKT haqqında biliklərinin artırılması, görülən işlər və mövcud imkanlar barədə vətəndaşların məlumatlandırılması üçün, həmçinin informasiyanın əlçatır olması üçün şərait yaradan ictimai mərkəzlərin fəaliyyəti və kompüterlərin güzəştli şərtlərlə əldə olunması üçün imkanlar yaradılıb. Regionlarda müntəzəm surətdə İKT üzrə müxtəlif təlim kursları, seminarlar keçirilir. “Xalq kompüterləri” layihəsi çərçivəsində müəyyən sosial qruplara güzəştli şərtlərlə 22500 müxtəlif tipli müasir kompüter təqdim edilib. Əldə olunmuş nailiyyətlərlə yanaşı İKT sahəsinin inkişafı üçün ölkəmizdə informasiya cəmiyyətinin qurulmasını sürətləndirməklə, Konsepsiya ilə müəyyən edilmiş məqsədlərə nail olmaqla müəyyən addımlar atılmalı və bu sahə ölkə iqtisadiyyatının aparıcı istiqamətlərindən birinə çevirilməlidir.

Xüsusi ilə İKT-nin Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun avanqard hissəsi olan kənd təsərrüfatındaki inkişafını qeyd etmək lazımdır.

Belə ki, mobil texnologiyaların kənd təsərrüfatına təsiri də getdikcə geniş yayılmaqdadır. Kənd təsərrüfatında, bağçılıq, heyvandarlıq və kənd təsərrüfatı maşınları üçün bir neçə smartfon proqramları mövcuddur. Hindistanda “Jayalaxmi Agrotech Pvt Ltd” tərəfindən hazırlanmış və inkişaf etdirilən smartfon mobil proqramları, ən çox istifadə edilən kənd təsərrüfatı proqramlarıdır. Onların mobil proqramları regional dildədir və məlumatı ən sadə şəkildə çatdırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Asiyadakı minlərlə fermer bu proqramlarla məlumatlandırılırlar. Ölkəmizin kənd təsərrüfatında informasiya texnologiyasının tətbiqinin olduqca vacib məsələ olduğunu nəzərə alan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İ.Əliyev cənabları 16 aprel 2014-ci il tarixli 152 nömrəli Fərman imzalanmışdır. Fərmanda bildirilirdi ki, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi beynəlxalq təcrübəyə əsaslanmaqla “elektron kənd təsərrüfatı” informasiya sisteminin yaradılmasını təmin etməli, aqrar sektorda şəffaflıq yaratmalıdır. “Elektron kənd təsərrüfatı” informasiya sisteminin yaradılması prioritet vəzifə olaraq 2015-ci ildən Nazirliyin fəaliyyətinin mühüm

sahəsini təşkil etməkdədir. Artıq 2018-ci ildə *e-xidmə.agro.gov.az* saytı yaradılmışdır. Bu sayta aşağıdakı sahələr üzrə xidmətlər daxildir: toxumçuluq fəaliyyəti, damazlıq təsərrüfatları, baytarlıq, fitosanitar, lizinq, kənd təsərrüfatı texnikası üzrə ödəmə, informativ xidmətlər. Hal-hazırda ölkəmizdə kənd təsərrüfatının interaktiv regional informasiya sistemi hazırlanır. Yeni interaktiv regional xəritə Azərbaycanın istənilən rayonunda fəaliyyət göstərən fermer barədə ətraflı məlumat əldə etməyə imkan yaradacaq. Bu məlumat platforması Azərbaycanın kənd təsərrüfatının potensialını, gündəlik dinamik inkişafını vizual olaraq izləməyə imkan verəcək. E-kənd təsərrüfatı hökumətin kənd təsərrüfatı strategiyasının və iqtisadiyyatın perspektivli qeyri-neft sektorlarını daha da təkmilləşdirmək istiqamətində irəli sürdüyü geniş siyasətin əsas komponentidir. Belə ki, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyindən verilən məlumatda bildirilir ki, indiyədək təxminən 410 min fermer Elektron Kənd Təsərrüfatı İnformasiya Sistemində qeydiyyatdan keçib və özünün şəxsi kabinetini yaradıb [5].

Bakıda və respublikanın bütün rayonlarında yeni inşa edilmiş və ən müasir avadanlıqlarla təchiz edilmiş inzibati və laboratoriya binaları modern maddi–texniki baza, zəruri informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təmin edilmişdir. Heç şübhəsiz həmin sistemlərin gələcəkdə geniş tətbiqi ölkəmizin kənd təsərrüfatının inkişafında, məhsul bolluğunda və şəffaflığın təmin olunmasında öz müsbət təsirini göstərəcəkdir.

Nəticə

Mövcud vəziyyətin təhlili aşağıdakı nəticələrə gəlməyə imkan verir:

- ölkənin davamlı inkişafını təmin etmək üçün İKT prioritet bir sahə kimi inkişaf etdirilməlidir;
- cəmiyyətin İKT məhsul və xidmətlərində artan ehtiyacı sürətlə təmin edilməlidir;
- iqtisadiyyatın real sektorunda İKT istifadəsi genişləndirilməlidir;
- İKT sahəsinin ixrac yönümlüyü, xarici rəqabətə davamlılığı, innovativ iqtisadi potensialı gücləndirməlidir;
- İKT sahəsinin normativ bazası və dövlət tənzimlənməsi təkmilləşdirilməlidir;
- "elektron hökumət" sisteminin iqtisadiyyat üzrə göstərilən elektron xidmətlərinin əhatə dairəsi genişləndirilməlidir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Ministry of Communications and High Technologies of the Republic of Azerbaijan (2014), "Azercosmos OJSC to operate SPOT 7 high resolution optical Earth observation satellite", available at: <http://www.mincom.gov.az/media/ru/novosti/details/7778> (Accessed 3 february 2019).
2. Алгулиев Р.М., Алиев А.Г. Экономические особенности информационных технологий [Economic characteristics of information technologies], "ЭЛМ", 2002, 56 с. Баку, Азербайджан.
3. Ш.Т.Алиев. Важность ускорения перехода к инновационным технологиям и инновационной экономике в Азербайджанской Республике в контексте мирового опыта. Материалы XIV Международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы развития инновационной деятельности», 18-22 мая 2009 года, г.Алушта, Крым, Украина, 14с. 74-77.
4. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi- https://www.stat.gov.az/source/information_society/az/001_2.xls (baxış vaxtı: 10.06.2021)
5. Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi - <https://www.agro.gov.az/az/ekt>

Айшан Валибейли

**ОЦЕНКА ОСНОВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИКТ
В НЕНЕФТЯНОМ СЕКТОРЕ**

Резюме

В статье рассматриваются вопросы развития информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) в не нефтяном секторе Азербайджана. Здесь проводятся анализ и оценка ситуации по республике, связанной с развитием космических программ, мобильной телефонной связи, современной информационной инфраструктуры, и в особенности сети Интернет в современных экономических условиях. Отдельно проводится анализ основных макроэкономических показателей в сфере ИКТ. В конце статьи автором приводятся обобщенные выводы по исследуемой теме.

Цель состоит в том, чтобы определить направления развития ИКТ в не нефтяном секторе.

Методология - в исследовательской работе использованы сравнительный анализ и системный подход к оценке основных направлений развития ИКТ в Азербайджане.

Результат - были предложены комплексные меры по направлениям развития ИКТ в не нефтяном секторе

Ключевые слова: ИКТ, не нефтяной сектор, связь, электронное правительство, сельское хозяйство

Ayshan Valibayli

**ASSESSMENT OF THE MAIN DIRECTIONS OF THE USE OF ICT
IN THE NON-OIL SECTOR**

Summary

The article discusses the development of information and communication technologies (ICT) in the non-oil sector of Azerbaijan. Analysis and assessment of the situation in the republic related to the development of space programs, mobile telephony, modern infrastructure, and in the peculiarities of the Internet in modern economic conditions are carried out. It is separately analyzed the main macroeconomic indicators in the field of ICT. In the end of the article, the author presents generalized conclusions on the topic under study.

Purpose – is to determine the development directions of ICT in the non-secure sector.

Methodology – Comparative analysis and system approach to assessing the main directions of ICT development in Azerbaijan have been used.

Findings – In the non-oil sector, complex measures have been proposed on the development directions of ICT.

Keywords: ICT, non-oil sector, communications, electronic government, agriculture